

РЕГІОНІКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

А.І. Кравченко

*аспірант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(Україна, м. Київ)*

В останнє двадцятиріччя в українській науковій думці значного розповсюдження набув новий напрям досліджень, пов'язаний з вивченням окремих явищ культури в межах історико-етнографічних регіонів України. Свідченням актуальності таких розвідок є виділення в системі наукових дисциплін окремої галузі культурології – регіоніки, що покликана виявити неповторність та самобутність культурного середовища в межах того чи іншого краю і має велике значення для розкриття «відмінностей і спільностей, особливостей та єдності українського буття» [4, с. 41].

Регіоніка – новітній напрям культурології, орієнтований на дослідження регіональної культури як структуроутворюючого компонента загальнонаціональної культури. Поняття «регіоніка» інтерпретується сучасним українським науковцем В.А. Личковахом як вчення про регіональні виміри національної культури, що у «цілісному вигляді складається з потужного комплексу соціально-гуманітарних дисциплін, спрямованих на виявлення природно-географічних та культурно-історичних особливостей розвитку окремих регіонів України, її субетнічних соціально-економічних та духовних потенціалів» [3, с. 33].

Історія української культури на етапі свого теоретичного, концепційного становлення розглядалася вітчизняними вченими як цілісний феномен, що має яскраво виражені національні ознаки і характеризується певною автономністю відносно інших національних культур. Тому зусилля науковців концентрувалися навколо пошуку ознак, які б доводили своєрідність і самодостатність української культури, значущість її надбань як частки загальносвітової культурної спадщини. В такому контексті вивчення української культури у всьому різноманітті її регіональних проявів не було актуальним в науковій думці другої половини XIX – початку XX століття. Проте в процесі різновекторного осмислення життя нації регіональний підхід набував усе більшого значення не лише в історії, краєзнавстві, етнографії, демографії, економіці тощо, а й у фольклористиці, мистецтвознавстві та культурології.

В вітчизняному науковому середовищі зростання інтересу до проблем регіоніки обумовлено наявністю як внутрішніх, так і зовнішніх стимулів – мається на увазі передусім нові соціокультурні та політичні реалії України і загальні тенденції світової гуманістики кінця XX – початку XXI століття. Саме в цей історичний період зміна адміністративно-територіального устрою та децентралізація системи управління пострадянської країни збіглися в часі з світовою «постмодерною дослідницькою спрямованістю на «децентралізацію» культурографічної проблематики через її регіоналізм і поліцентризм» [3, с. 34].

Наприкінці ХХ століття після здобуття Україною державної незалежності відбулося особливе піднесення національної свідомості українців. Ідеї об'єднання і неподільності території України набули пріоритетного значення для збереження молодої держави. Стало очевидним, що побудова громадянського суспільства неможлива без урахування етнічної специфіки, опори на традиційну та професійну складові української культури, що є певним фундаментом духовної цілісності української нації. Підвищення ролі територіального фактору призвели до потреби вивчення регіонів України як самостійних соціокультурних одиниць в географічному, історичному, краєзнавчому, етнічному, соціально-економічному та культурному аспектах, що стимулювало появу багатьох наукових праць і відокремлення регіоніки в самостійну галузь культурології.

Таким чином, корелюючи з історією, краєзнавством, етнологією, економікою тощо, регіоніка виявляє специфічні риси соціально-економічного буття і вказує на внесок регіональних надбань в процес національного державного будівництва.

В культурологічному, естетичному та мистецтвознавчому вимірах регіоніка звертається до духовних та культурних цінностей і «може бути репрезентована як своєрідна «культурографія» регіону» [2, с. 25], що відтворює «духовний ландшафт», через філософське осмислення культурно-мистецького життя краю в його фактографічній та змістовній формі.

Взаємодія регіоніки з суміжними науками, переважно соціально-гуманітарного напрямку, сприяє формуванню її власних методологічних основ, які спираються на методи філософського, історичного, етнологічного, культурологічного, соціологічного походження тощо. Проте використання методів інших дисциплін не є формальним запозиченням і веде до вироблення методів нової якості. Українськими науковцями створена методологія, зорієнтована на ідею «поліморфізму знань» [5, с. 434], що дає дослідникам універсальні можливості у комплексному вивченні явищ культурного життя та допомагає створити об'єктивну панораму функціонування української культури певного історичного періоду.

Сучасні регіональні дослідження можна умовно класифікувати і виділити коло проблем, що найбільш цікавлять вітчизняних науковців. На сучасному етапі, як свідчить аналіз наукових розвідок з проблем регіоніки, спостерігається тенденція збільшення кількості публікацій культурологічної та мистецтвознавчої орієнтації, що позитивно впливає на вивчення культурно-мистецького простору України. Зважаючи на це, окреслимо проблематику досліджень даних напрямків:

- вивчення стильової еволюції регіональної музичної культури;
- розкриття стильових основ та жанрово-стильових параметрів діяльності окремих культурно-освітніх закладів та мистецьких шкіл в регіонах і регіональних центрах;
- реконструкція історичного шляху становлення та розвитку культури регіонів та її локальних осередків;

- створення періодизації розвитку регіональної культури;
- виявлення регіональних особливостей, що стали передумовами культурного відродження чи занепаду краю;
- розкриття особливостей функціонування видів мистецтва в культурі окремих регіонів;
- висвітлення процесу формування культурно-мистецького життя краю від аматорства до професіоналізму;
- оцінка діяльності культурно-просвітницьких товариств та освітніх закладів з точки зору їх впливу на розвиток культури і мистецтва краю;
- дослідження регіональної культури у вимірах духовного життя етносів і субетносів;
- вивчення культурного життя краю в контексті регіональних та національних культуротворчих процесів;
- визначення внеску регіональних культурних надбань до загальнонаціональної культурної спадщини.

Як бачимо проблемне поле регіоніки в аспекті культурологій та мистецтвознавства відзначається достатньою розмаїтістю за колом охоплених питань. Актуальність завдань, що ставить регіоніка перед вітчизняними науковцями не викликає сумніву, адже за словами В.А. Личковаха: «Глобальні цінності створюються націями, а національні – в регіонах» [2, с. 184], отже осмислення регіональних культурно-мистецьких здобутків веде до усвідомлення власної культурної приналежності та відтворення широкої панорами національної культури як частки світової духовної спадщини.

Велика кількість та широкий спектр і різноплановість регіональних досліджень свідчить про високу динаміку розвитку регіоніки. Незважаючи на це, культура деяких регіонів України не отримала висвітлення чи досліджена частково. Проте інтерес вчених до проблем регіоніки дає впевненість, що ці прогалини будуть заповнені в майбутньому, адже потенціал вітчизняної науки надзвичайно високий. Пошукові обрії регіоніки постійно розширюються і охоплюють не тільки регіони, що мають статус історично сформованих культурних осередків, а й периферію, що «з притаманною їй іманентністю у збереженні національних традицій, здатна доповнити загальну картину культури надзвичайно важливими деталями» [1, с. 4]. Зокрема, активно вивчається культурно-мистецьке середовище міст – регіональних і локальних центрів, критерії дослідження яких, обґрунтовуються в теоретичних працях вітчизняних науковців [6].

На даний момент актуальним завданням регіоніки є розширення не тільки географії, а й хронологічних меж досліджень. Найчастіше увага вчених концентрується навколо періоду кінця ХІХ – першої третини ХХ століття, що пов'язано з інтенсивним розвитком та професіоналізацією всіх сфер культурного життя у більшості регіонів України. Активно вивчаються 20–30-ті роки ХХ століття – час особливого національно-культурного піднесення і утвердження високих стандартів в українському мистецтві. На наш погляд у науковій літературі культурні події другої

половини ХХ століття висвітлені частково та потребують як об'єктивної оцінки, так і географічної розмаїтості дослідницьких пошуків. Також недостатньо вивченим залишається період кінця ХХ – початку ХХІ століття, це пояснюється відсутністю хронологічної дистанції, що в деяких випадках може завадити незаангажованому погляду на художньо-естетичне значення тих чи інших творів мистецтва і подій культурного життя.

Аналіз теоретичних засад регіоніки дає змогу стверджувати, що ця галузь культурології зайняла своє місце в історії та теорії культури і має значні перспективи подальшого розвитку як у науковому середовищі України, так і за її межами. Поява значної кількості регіональних досліджень, формування власної методологічної бази, проведення наукових конференцій, розробка та впровадження в освітніх закладах навчальних програм з історії регіональної культури та мистецтва сприяє інтенсивному процесу становлення регіоніки. Вважаємо за необхідне підкреслити особливе значення культурологічної регіоніки, що сприяє осмисленню регіонального культурного розмаїття, консервації та оновленню культурних традицій, запобігає нівелюванню національної та культурної приналежності і веде до адекватного усвідомлення загальнонаціональних ознак української культури.

1. *Литвиненко, А.І.* Музична культура Полтавщини ХІХ – початку ХХ століття в аспектах регіонального джерелознавства: дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01 / А.І. Литвиненко. – Київ, 2006. – 207 с.

2. *Личковах, В.А.* Філософія етнокультури. Теоретико-методологічні та естетичні аспекти історії української культури / В.А. Личковах. – Київ : Вид. ПАРАПАН, 2011. – 196 с.

3. *Личковах, В.А.* Чернігово-Сіверська культурологічна регіоніка / В.А. Личковах. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2011. – 168 с.

4. *Личковах, В.А.* Слов'янський Sacrum – скарбниця Європи: Наукові та публіцистичні праці із славістики, україністики, культурологічної регіоніки / В.А. Личковах. – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2010. – 144 с.

5. *Мартинюк, Т.В.* Історико-теоретичні аспекти взаємовідношень географічного і соціокультурного чинників в явищі регіональної музичної культури (на прикладі Північного Приазов'я ХІХ–ХХ століть) : дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.01 / Т.В. Мартинюк. – Київ, 2004. – 512 с.

6. *Розенберг, Р.М.* Регионика как составная часть истории музыки / Р.М. Розенберг // Музичне мистецтво і культура. – 2000. – Вип. 1. – С. 150–155.